

OČAMI VIERY

Uvedenie do východnej
teológie

Translation @ Ján Krupa and Stanislav Gábor 2025

Copyright @ God With Us Books, P.O.Box 99873, Pittsburgh, PA 15233, U.S.A.

Original Title: WITH EYES OF FAITH. An Introduction to Eastern Theology, God With Us Publications, 1985, 225 Olivia Street, McKees Rocks, PA 15136, U.S.A.

Slovak Edition: Rádio LUMEN, spol. s r. o., Banská Bystrica 2025

Všetky práva vyhradené

Publikácia vychádza vďaka finančnej podpore od Subkomisie pre pomoc Cirkvi v strednej a východnej Európe pri Konferencii katolíckych biskupov Spojených štátov amerických (The Subcommittee on Aid to the Church in Central and Eastern Europe, The United States Conference of Catholic Bishops).

ISBN 978-80-974725-1-1 (EAN 9788097472511)

Na obálke je ikona Svätej Trojice zo Šašovej (17. stor.), súčasť zbierky ikon v Šarišskom múzeu v Bardejove.

OBSAH

I
BOŽIA ODLIŠNOSŤ
7

II
BOH SA ZJAVUJE
23

III
JEŽIŠ KRISTUS – SYN A SPASITEL
41

IV
DUCH PRAVDY – BOH S NAMI
69

V
CHRÁM ŽIVÉHO BOHA
97

VI
ŽENÍCH PRICHÁDZA
127

I

BOŽIA ODLIŠNOSŤ

BOŽIA ODLIŠNOSŤ

V roku, keď zomrel kráľ Oziáš, videl som Pána sedieť na vysokom a vznešenom tróne; lem jeho rúcha naplňal chrám. Nad ním stáli serafíni; každý mal po šesť krídel: dvoma krídlami si zakrývali tvár, dvoma si zakrývali nohy a dvoma lietali. A jeden druhému volal: „Svätý, svätý, svätý je Pán zástupov, celá zem je plná jeho slávy.“ Prahy dverí sa chveli od hlasu volajúceho a dom sa naplnil dymom.

Iz 6, 1 – 4

Jeden z prvých dojmov, ktoré si ľudia odnášajú z východnej liturgie, je všeobjímajúci zmysel pre Božiu svätosť. Majestátnosť chrámu, krása ikon, jedinečnosť spevu a dôstojnosť liturgických rúch – to všetko má odrážať Božiu žiaru. Cirkev je – vyjadrené slovami básnika – naplnená Božou vznešenosťou, keď stojí pred Ním.

To, že nejakým spôsobom stojíme v prítomnosti tejto Božej slávy, je azda tým najzákladnejším náboženským vnímaním ľudského rodu. V príbehu z *Knihy Genezis* sú Adam a Eva zobrazení, ako prebývajú v Božej záhrade, čo je znakom blízkosti v tejto prítomnosti. Po páde do hriechu sú však naše zmysly zostrené vedomím o našej hriešnosti. Keď sa my ako hriešnici ocitáme pred Bohom, uvedomujeme si, že On je úplne odlišný od všetkého ostatného, čo poznáme zo skúsenosti. Sme tak veľmi vzdialení od Boha, že nedokážeme ani len začať hovoriť o Ňom s určitou

Svätosť je hlbšia skutočnosť než to, ako človek koná (morálka alebo správanie). **Svätosť** je úplná Božia odlišnosť od ľudských bytostí. Často je pre nás jednoduchšie hovoriť o tom, čo Boh nie je (napríklad: nedokážeme Ho vidieť alebo On je milosrdnejší, než si vieme predstaviť), ako ho ohraničovať hovorom, čo On je (opisujeme všetky detaily Jeho milosrdenstva).

znalosťou, niečo ešte opísať Jeho prirodzenosť. Boh je tak veľmi nad všetkým a mimo všetkého, čo poznáme, že všetko, čo môžeme pozitívne povedať, je to, že On je pre nás nedosiahnuteľný! Túto vlastnosť „odlišnosti“ alebo odlišenosti od všetkého, s čím sa môžeme stotožniť, nazývame **svätosť**.

Všeobecne rozšírená kultúra často spája pojem

„svätý“ s morálkou či skôr so slušnosťou (svätec je dobrák od kosti) a aj veriaci si začali spájať svätosť so správaním. Svätosť je však oveľa hlbšia skutočnosť. Je to vlastnosť úplne oddelená od stavu človeka. Svätosť je samotnou podstatou toho, čo znamená byť Bohom. Ako taká je jedinečná pre Neho: svätosť sa rovná božskosti. Ako hovoríme vo Veľkom slávosloví: „Len ty sám si svätý.“

Keďže Boh je úplne odlišný, nie je možné, aby sme Ho spoznali v hĺbke Jeho svätosti. Veľmi ťažko chápeme to, s čím sa stretávame každý deň vo svojom živote. Často nepoznáme ani samých seba. Druhí sú pre nás tajomstvom. Keď si myslíme, že niekoho poznáme ako knihu, prekvapia nás nové črty, o ktorých sa nám pri tomto človeku ani len nespívalo. Ak nepoznáme svoju vlastnú povahu, o čo nemožnejšie je poznať Boha v Jeho podstate. „To, že Boh existuje, je jasné,“ hovorí svätý Ján Damaský, „ale čo On je svojou podstatou a prirodzenosťou, to je úplne mimo nášho

chápania a poznania“ (O *pravej viere*, 1, 4). Túto Božiu odlišnosť nazývame Jeho *transcendencia*.

Keďže Boh je tak veľmi mimo nášho chápania, je pre nás nemožné hovoriť o Ňom presne ani primerane. Keby to tak nebolo a mohli by sme Ho opísať, nebol by mimo nášho dosahu a teda by nebol Bohom. Žiaden pojem ani formulácia nedokáže úplne vyjadriť Boha: ani Písmo, ani koncilové dekréty, ani teológia. Všetky môžu poukázať len na niektoré aspekty Jeho existencie alebo vylúčiť nesprávne interpretácie Jeho bytia a konania. Žiaden ľudský jazyk nie je úplne dostatočný na vyjadrenie Boha a táto neschopnosť nie je spôsobená tým, že sme padlí a slabí, ako niektorí tvrdili, ale tým, že Boh je vo svojej podstate nedostupný pre akékoľvek stvorenie.

V dôsledku toho existujú dva spôsoby, ako o Ňom hovoriť. Prvý spôsob je ten, že hovoríme, že On nie je ako my alebo ako čokoľvek, čo poznáme. Boh je „nevýslovný, nepochopiteľný, neviditeľný a neobsiahnuteľný, večný... a nemeniteľný“ (*Anafora, Liturgia svätého Jána Zlatoústeho*). Tento negatívny spôsob vyjadrovania, nazývaný *apofatický*, zdôrazňuje, že Boh nie je jedným z nás. Nemá naše ohraničenia, ale všetky ich presahuje.

A tak, hoci ľudská myseľ nemôže dosiahnuť samotnú Božiu podstatu, pretože On je mimo našej skúsenosti, môže len povedať, že Boh nie je ohraničený. Podľa svätého Gregora Nysského by bolo dokonca modlárstvom vytvárať si obraz alebo predstavu o Bohu, pretože by sme sa tým snažili obsiahnuť Boha našou predstavou. Vytvoriť si predstavu o Bohu znamená urobiť si z Neho modlu.

Keď chceme o Bohu hovoriť pozitívnymi výrokmi, môžeme hovoriť len o tom, čo sa dozvedáme z účinkov Jeho konania.

Naša poézia o Bohu môže byť **katafatická**, vypovedá nám niečo pozitívne o tom, kto Boh je, pretože poézia sa ho nesnaží obmedziť alebo dokonale opísať.

Ale väčšina našej reči o Bohu je **apofatická**, hovorí nám niečo o Bohu tým, že opisuje to, čím Boh nie je.

Hovoríme, že On je dobrý, múdry alebo spravodlivý, pretože sme videli, ako dobre, múdro a spravodlivo koná. Ale ani tieto vlastnosti nedefinujú Jeho vnútornú podstatu, ktorá nám zostáva skrytá. Otcovia nazývali tento spôsob vyjadrovania *katafatický*, pričom zdôrazňovali, že Boh sa určitým spôsobom prejavuje prostredníctvom svojich skutkov.

Ak chceme o Bohu hovoriť pozitívnymi výrokmi, sme nútení uchýliť sa k obraznosti, k jazyku poézie, aby sme aspoň trochu osvetlili Toho, ktorý je Neopísateľný. Hovoríme teda o Ňom ako o „roztápajúcom ohni a ako o zeline práčov“ (*Mal 3, 2*), ako o pastierovi či viniči, ako o „živote, svätosti, moci, pravom svetle“ (*Anafora, Liturgia svätého Bazila Veľkého*). Je zrejmé, že to nie sú pokusy opísať Božiu podstatu – to je nemožné –, ale naznačiť niečo o tom, aký On je. Jednoducho poukazujú na tajomstvo, no nesnažia sa ho zachytiť.

Keď uvažujeme o tejto Božej odlišnosti a o našej neschopnosti hovoriť o Ňom výrokmi s konečnou platnosťou, uvedomujeme si, že všetko, čo môžeme povedať, je obmedzené a nepresné a že naša myseľ i náš jazyk sú príliš malé na to, aby zachytili veľkosť nášho Boha. A tak zisťujeme, že skúsenosť s Bohom nemožno nikdy stotožniť s naším vedomým vnímaním Boha, ktoré je tak veľmi obmedzené. Ani náš intelekt, ani naše emócie nestačia na to, aby sme Ho pochopili. Boh je neprístupný pre skúmanie filozofa, ako aj pre pocity veriaceho.

Táto pravda je obzvlášť dôležitá, keď sa pozrieme na tajomstvá: Boh je pre nás prítomný spôsobmi, ktoré prevyšujú náš intelekt, a rovnako aj naše emócie. Keďže naša vedomá činnosť nedokáže pochopiť Boha, o to viac je vhodné, aby k nám prichádzal vo sviatostiach: spôsobmi, ktoré sú vo svojej vnútornej podstate rovnako skryté, ako je On skrytý vo svojej podstate.

| Otázky na zamyslenie

- Do akej miery poznáš seba samého alebo ako hlboko poznáš seba či svojich blízkych?
- Čo to vypovedá o našej schopnosti poznať Boha?
- Aký je tvoj obľúbený obraz Boha? Čo o ňom vypovedá?
- Aké prostredie alebo skúsenosti nám pomáhajú lepšie si uvedomiť Svätého?

Ak by si sa chcel s niekým porozprávať, poučiť ho o Božej svätosti, na aké miesta by si ho zobral? Keď budeš odpovedať na túto otázku, porozmýšľaj o rozhovore s niekým, koho poznáš – možno s dieťaťom, ktoré vyrastá vo viere, alebo s dospelým, ktorý nikdy nebol v chráme.